

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Congressen

Symposium Re-membering Gregory Bateson

Georganiseerd door de School voor systemische opleidingen in samenwerking met Jasmina Sermijn, maakster van de podcast 'Bateson Café' [Heerlen, 7 december 2024]

Wilco Kroon

Wanneer ik de deur van het knusse Royal Theater in Heerlen open, komt de warme jazz van de Gumba New Orleans Jazzband me tegemoet. In de wachtrij wordt er druk geconverseerd en intussen ruik ik de geur van koffie en verse Limburgse vlaai. Wat heerlijk om met zo'n honderdzestig collega's uit onze lage landen een hele dag bezig te zijn met het fenomenale werk van Gregory Bateson. Onder de honderdzestig aanwezigen zijn hulpverleners en opleiders van vrijwel alle systemische opleidingsinstituten uit België en Nederland. Wellicht is dat niet zonder reden. In een tijd waarin de discourses over zorg gedomineerd worden door woorden als effectiviteit, doelgerichtheid, wetenschappelijk verantwoord, ziekte en schade, is het heilzaam onszelf epistemologische en ontologische vragen over onze dagelijkse praktijk te stellen. Het is belangrijk om niet gevangen te raken in deze discourses. Vragen als: wat is eigenlijk de aard van 'therapie' en hoe weten we daar wat over? De systeemtheorie, waaraan Bateson een grote bijdrage heeft geleverd, geeft mooie ingangen om te reflecteren op deze wezenlijke vragen. Een aantal daarvan wordt dit congres voor het voetlicht gebracht.

Het is geen sinecure verslaggever te zijn

vandaag. Er wordt veel besproken en dat wat besproken wordt, is nog niet zo eenvoudig in een paar zinnen samen te vatten. Als je, zoals mij op dit congres gebeurde, gevangen wordt door het thema, is het jammer dat je niet alles kunt doorgeven. Maar er is goed nieuws. Alle sprekers van vandaag zijn te beluisteren in de podcast 'Bateson Café', vindbaar in iedere podcast-app.

De enige persoon die (nog) niet te horen is in het Bateson Café is de eerste keynote van deze dag, Nora Bateson. Zij is de dochter van Gregory Bateson en Lois Cammack, en directeur van het in Zweden gevestigde International Bateson Institute. Jan Olthof, systeemtheoretisch psychotherapeut en medeorganisator van deze dag, stelde haar een mooie vraag over de titel van het eerste grote werk van haar vader, getiteld *Steps to an ecology of mind* (Bateson, 1972). Olthof vroeg zich af waarom Bateson destijds voor het woord 'mind' koos. Nora Bateson antwoordde dat 'mind' niet opgevat moet worden als brein. Het verwijst veeleer naar 'het leven', naar ons bestaan dat in zoveel verbindingen bestaat en kan worden opgevat. Zij voegde daaraan toe dat ze een manuscript van dit werk vond met in de titel *towards an ecology of mind*. Hoe mooi is dat! Een belangrijke ontdekking: systemen, contexten, of om met de woorden van Gregory Bateson te spreken, verbindende patronen, zijn dynamisch en altijd in ontwikkeling. Dat geeft ruimte voor nieuwe perspectieven op ervaren werkelijkheden. Nora Bateson benoemde daarbij dat het openstaan voor andere perspectieven ook een relationeel-ethische dimensie kent. Haar vader was diep geraakt toen zijn

kennis over systemische processen werd gebruikt om politieke doeleinden na te streven. Uiteraard is dat een versmalling van systemisch denken dat in zijn circulariteit immers nooit af is en daarom niet te grijpen.

De volgende spreker, Frans Boeckhorst, psycholoog, systeempsychotherapeut, opleider en supervisor systeemtherapie, betrad het podium met een enthousiast betoog over de notie 'tijd'. Bateson heeft aandacht voor de chronologische tijd (de tijd in uren, maanden, jaren). Voor de fenomenologische tijd (de beleefde, innerlijke tijd), die als het ware gelijktijdig aanwezig is, is in zijn werk nauwelijks aandacht. Juist fenomenologische tijd is voor therapeuten interessant, omdat we daarin zin en betekenis aan ons leven geven en verleden en toekomst verbonden kunnen worden, waardoor er nieuwe inzichten en verbindingen kunnen ontstaan. Om die reden droeg zijn keynote de titel 'het spiegel-paleis van de tijd'.

Hierna was het de beurt aan Ellen Reijmers, systeemtherapeutisch psychotherapeut en directeur van de Interactie-Academie in Antwerpen. Zij breekt een lans voor co-creërend spel. Spel is een belangrijk thema in het werk van zowel Bateson als Reijmers. Spel betreedt de wereld van het 'alsof' en biedt daarmee mogelijkheden om verhoudingen en ervaren werkelijkheden zichtbaar te maken, te onderzoeken en te veranderen. Reijmers waarschuwde voor te veel interpretatie van buitenaf en brak een lans voor co-creërend spel.

Na de pauze was het woord aan Robert van Hennik, systeemtherapeut, systemisch consultant en opleider bij het Lorentzhuis, en Caroline Wiedenhof, rijksambtenaar en betrokken bij het programma Dialoog en Ethiek dat na de toeslagenaffaire bij de Nederlandse rijksoverheid is opgezet.

Samen gingen zij in op de waarde van het systeemtheoretisch verhouden bij soortgelijke maatschappelijke vraagstukken. In de gezamenlijke ontmoeting van de vele betrokkenen bij een probleem kan het probleem worden verstaan en beïnvloed. Een mooi voorbeeld van wat systemisch verhouden kan doen. Wat mij betreft is het hoopvol dat deze stemmen klinken in ons overheidsapparaat en aan tafels waar maatschappelijke vraagstukken onder ogen worden gezien.

Dirck van Bekkum, klinisch antropoloog en jarenlang werkzaam in de klinische ggz, betrad vervolgens het podium. Centraal thema was de *communitas*, de ruimte waarin de gemeenschap en haar helende mogelijkheden ervaren kunnen worden. Hij illustreerde dat met een filmfragment van een helingsritueel van de Kalahari Bushmen. Kwetsbaar liet Van Bekkum op het podium ook een 'communitas' zien voor zijn eigen grootfamilie, waarmee hij wilde tonen hoe trauma binnen de generaties doorwerkt en kan worden geheeld.

De laatste spreker was Ton Maas, cultureel antropoloog en medevertaler van twee werken van Bateson in het Nederlands. Bij de aankondiging van zijn keynote kwam het mooie nieuws dat er initiatieven zijn om drie werken van Bateson in het Nederlands uit te geven. Maas stond vooral stil bij het thema leren in het werk van Bateson. Voor opleiders was dit een interessante invalshoek. Maas onderscheidde twee vormen van leren: kalibratie en feedback. Bij kalibratie leer je doordat je meebeweegt, je leert in verhouding en wordt gevormd. Dit proces is doorlopend, open en nooit af. Feedbackgericht leren is meer lineair van aard. Het gaat om onmiddellijke effecten veroorzaakt door directe inzet voor een te bereiken doel. Mijns inziens is dat een zeer wezenlijke notie

Symposium Re-membering Gregory Bateson

voor onze systeemtherapieopleidingen. Alleen met een open systeemtheoretische attitude, die ontstaat in een proces van kalibratie, zijn onze technieken en inzichten behulpzaam in een systeemtherapeutische praktijk.

Graag vermeld ik ook de bijdragen van Thomas Eyskens, filosoof, dichter en auteur, aan dit symposium. Eyskens is zeer thuis in de wereld van de poëzie en bracht door de dag heen, in prachtige performances met gedichten en teksten, precies de essentie van de dag naar voren: systeemtheorie is verhouden, is niet grijpen, is nooit finaal weten, en toch zijn.

Aan het einde van de dag vatte Gerrit Loots, emeritus hoogleraar pedagogiek aan de Vrije Universiteit Brussel, in samenspraak met de initiators van deze dag het programma samen. Van velen hoorde ik hoe die samenvatting gewaardeerd werd, omdat die knap onder woorden bracht wat er deze dag naar voren kwam en wat dat zou kunnen betekenen voor onze praktijken.

Na veel mooie ontmoetingen op dit aangename symposium reed ik toch wel

vermoeid naar huis. De volgende dag werd ik vreugdevol wakker met allerlei momenten, zinnnetjes en flarden van contactmomenten van het symposium. Bateson heeft ons een mooie aanzet gegeven om de ander niet te fixeren in welk raam dan ook. Wat een mogelijkheden biedt dat in onze therapiekamers en in onze samenlevingen, ook al is de open ontmoeting met elkaar zeker geen eenvoudige klus. Dank aan de organisatie van deze dag en de mensen die zich inzetten om de systeemtheorie met de bijdragen van Bateson opnieuw centraal te stellen in onze praktijken en opleidingen. Het is de moeite meer dan waard, daar klopt het hart van ons vak.

Wilco Kroon is systeemtherapeut, opleider, supervisor en leertherapeut en is werkzaam bij Euthopia in Breda en Leerhuis ZHZ in Dordrecht. Email: wilco@euthopia.nl

Referentie

Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind*. The University of Chicago Press.

<https://doi.org/10.5553/ST/092436312025037002006>

De vele gezichten van netwerkgericht werken

Studiedag Interactie-Academie en Familieplatform
[Berchem, 22 november 2024]

Minne Henau

De Interactie-Academie en Familieplatform stellen elk op hun manier de verbindingen die mensen hebben centraal in hun visie op hulpverlening. Ze organiseerden samen een studiedag waarop ze aan de hand van lezingen, workshops, een initiatieven-

markt en een panelgesprek het werken met familie en alle andere belangrijke relaties rondom het individu onderbouwden. Er werd ons beloofd 'met nieuwe ervaringskennis, methodische invalswegen, academische aanbevelingen en bovenal héél veel frisse zin in het betrekken van de context binnen je werk' naar huis te gaan.

Johan Bastiaensen, staflid van de Interactie-Academie, opende de studiedag met humor en een goed verhaal. Hij stelde meteen scherp dat omgaan met familie complex en potentieel gevaarlijk is. De man sprak uit ervaring: een herkenbare analyse van de aanloop naar het kerstfeest